

Miért van szükség erős civil szervezetekre?

A civil szervezetek a nyugati társadalmakban hagyományosan a közösség összetartó erejét tükrözték. A rendszerváltás után Magyarország élen járt a kormányzattól független civil szervezetek alakításában. Néhány év alatt mintegy hatvanezer szervezet jött létre, és nehézségeik ellenére azóta is folyamatosan gyarapodtak létszámban, rutinban és elismertségben. A legújabb megszorítások most létükben fenyegetik a professzionális szervezeteket. Széthullásuk nemcsak hatékony munkahelyeket szüntet meg, de pótolhatatlan hiányokat okoz szociális, környezeti és egyéb fontos területeken.

A civil szervezetek Magyarországon

A második világháború előtt a többi európai országhoz hasonlóan Magyarországon is élénk civil élet folyt a legtöbb településen. Az 1949-es fordulat után a kormányzattól független szervezetek megszűntek, és ezáltal az egészséges társadalmakra jellemző, különféle alapon szerveződő közösségek fellazultak. A lakosság kénytelen-kelletlen „megtanulta”, hogy nem szólhat bele a közügyekbe, önkéntes munkát is csak kontrollált keretek között végezhet. Ez a változás legyengítette a társadalmat, aminek hátrányos hatásait mai napig szenvedjük. Az ország vezetőinek, a politikának azonban kényelmes volt, könnyebben lehetett az embereket felülről kormányozni és a kiszámú „renitenst” ellenállás nélkül kiszűrni. Reggeltől estig a kollektív szellemről beszéltek, mégis nőtt az emberekben a passzivitás, a közömbösség. Sokan vannak, akik sorsuk alakulását ma is kizárólag felülről, az államtól várják. Mások gátlástalanul cselekednek, egyedül a saját érdekeiket szem előtt tartva, a „kaparj kurta, neked is jut” elv szerint.

1989-ben, a rendszerváltás hajnalán azonban meghozták az egyesülési törvényt, amely ismét lehetővé tette a társadalom önszerveződését, független civil szervezetek alakítását. Jól mutatja a kilencvenes évek elejének eufórikus állapotát, hogy néhány év alatt több tízezer civil szervezet jött létre szinte a semmiből. Ezek egy része folyamatosan fejlődött, egyre professzionálisabbá vált, mások kicsik maradtak, stabil tagsággal, és persze sokan megszűntek, átalakultak a helyi, illetve személyi körülményektől függően. Azon túlmenően, hogy jogilag lehetővé tették a civil szerveződések létrehozását és működését, az állami költségvetés évenként változó, de összességében egyre növekvő támogatást nyújtott a működésükhöz. Példás döntés volt évekkal később – és nemzetközi elismerést váltott ki –, hogy a lakosok a személyi jövedelemadó egy százalékát felajánlhatták a civil szervezeteknek. Kezdetben ennek főképp szemléletformáló hatása volt. Később mind nagyobb szerepet játszott a szervezetek finanszírozásában, különösen azóta, hogy a költségvetés ugyanakkora összeggel egészítette ki a felajánlásokat. Az így létrejött Nemzeti Civil Alapból pályázat útján lehetett pénzt nyerni közhasznú projektek megvalósításához, illetve a működési költségek fedezetére.

Milyen civil szervezetek vannak?

Sokféle módon csoportosíthatjuk a szervezeteket, például tevékenységük (egészségügy, környezetvédelem, sport, kultúra stb.), hatáskörük (helyi, országos, nemzetközi), tagjaik (vegyes lakossági, szakmai), legitimitásuk (csoport- vagy általános közérdeket képviselők) esetleg jogi helyzetük (bejegyzett, informális) alapján.

Az alábbiakban olyan a kormányzattól, gazdasági érdekcsoportoktól független, pártpolitikától mentes szervezetekről szólnak, amelyek nemcsak tagjaik számára nyújtanak szolgáltatást (tehát nem klubok vagy kamarák stb.), hanem nagyobb közösségnek végeznek közhasznú tevékenységet. Ilyen szervezetek lehetnek teljesen informálisak, jellemzően helyi közösségekben működők, ahol senki sem kap juttatást a szervezettől, és a működéshez szükséges minimális költségeket is legtöbbször önkéntes hozzájárulásokból, adományokból fedezik. Aktivitásuk általában egy-egy eseményhez, helyi problémához kötött, máskor legfeljebb laza kapcsolatban állnak a tagok egymással. Sikeres, hosszabb együttműködés esetén e szervezetek is kérik nyilvántartásba vételüket, és ezáltal jogosulttá válnak pályázásra, esetleg önkormányzati támogatásokra, amelyből egyes projektjeik költségeit fedezni tudják. Vannak hosszú ideje működő, professzionális szervezetek, saját irodával, főállású alkalmazottakkal, esetleg területi fiókhálózattal. Ezek a szervezetek bizonyos szempontból vállalkozások, mivel bevételeik nagy részét előre pontosan nem tervezhető pályázatok útján biztosítják. Tagságuk kisebb civil szervezetekből, illetve – többnyire átlagos keresetű – magánszemélyekből tevődik össze. A tagdíjbevételeik csak kis részt tesznek ki a költségvetésükben, gondjaik pedig a hazai kisvállalkozásokéhoz hasonlóak. Ez utóbbiak nem tudhatják, lesz-e folyamatosan kereslet a termékük, szolgáltatásuk iránt. A civil szervezetek pedig tapasztalhatják, hogy a pályázások kiszámíthatatlanok, nem lehet pontosan előrelátni, hogy bevételeik miként alakulnak az év folyamán. Azonban hasonlóan a megfelelő tapasztalatokkal bíró, tisztességes teljesítményt nyújtó, vagyis versenyképes vállalkozásokhoz, normális gazdasági környezetben ezek a civil szervezetek is talpon tudnak maradni. Tartalékokat azonban általában nem képeznek, hiszen a pályázati pénzeket az egyes projektre kell fordítaniuk. A pályázatokon elnyert összegek jó esetben fedezik a vállalt tevékenységek elvégzéséhez szükséges kiadások 85-95 százalékát. Az önrész itt is nagy probléma, és még nagyobb nehézséget jelent a likviditás, mivel éppen az utóbbi években, amikor nehéz áthidaló hitelekhez jutni, a projektek egyre nagyobb része utófinanszírozott.

Mit tesznek a civil szervezetek?

Az évek során komoly tapasztalat halmozódott fel a civil szervezeteknél. Példaként a környezetvédő, kiemelten közhasznú, országos hatáskörű civil szervezetek általános jellemzőit mutatjuk be. Van bérelt vagy saját központi irodájuk, több, teljes munkaidőben foglalkoztatott alkalmazottal. A munkatársak többsége diplomás, idegen nyelveket beszélő szakember. Az iroda mellett a szervezeteknek jelentős tagsága, számos tagszervezete van, emellett kiépült szakértői háttérrel rendelkeznek a felsőoktatás, a kutatás és az üzleti élet területéről. Ez azért fontos, mert így egy-egy felmerült probléma megoldásához lehetőségük van nemcsak társszervezetekkel konzultálni, de az élet más területein dolgozó, nagy tudású szakemberek véleményét is kikérhetik. Az évtizedek alatt kialakult személyes kapcsolatok lehetővé teszik ugyanis, hogy gyorsan jussanak hozzá a kellő információkhoz, nemegyszer „az érem másik oldalának” megismeréséhez. Ezáltal minimálisra csökkenthetők a téves, hiányos következtetések. A szervezetek tevékenységében a kutatás, a tanácsadás, a véleményezés, a javaslattevés és a különböző rendezvények, szemléletformáló kampányok szervezése egyaránt szerepel. Ismereteiket, szakmai gyakorlatukat részben itthonról, részben pedig külföldről, többek között az európai intézmények hivatalaiból (például az Európai Környezetvédelmi Ügynökségtől), valamint a nemzetközi zöld szervezetek tapasztalataiból merítik. Sokan keresik fel az irodákat panaszaikkal, kérdéseikkel, vagy segítséget remélve egy-egy környezetkárosítással járó létesítmény, terv ügyében. Emellett rendszeres és kölcsönös kapcsolat van a sajtó és a szervezetek között. A környezetvédelem egyre szélesebb közvéleményt érdekel, és ez a sajtómegjelenések számában is tükröződik. Szakmai

elismerésüket jellemzi még, hogy a felsőfokú oktatásban résztvevő hallgatók is gyakran fordulnak felvilágosításért ezekhez a szervezetekhez.

Két eset, amikor nem vagy csak késve vették figyelembe a civil szervezetek szakértőinek jelzéseit

„**Olajszőkítés**” a kilencvenes évek első felében. A fűtésre használt háztartási tüzelőolaj árát szociális indokokra hivatkozva jelentős mértékben támogatták a költségvetésből. Ezért „élelmes” vállalkozók felvásárolták a fűtőolajat (HTO), majd üzemanyaggá alakították, és nagy haszonnal értékesítették. A szőkített üzemanyag tönkretette a motorokat, a gyártása pedig jelentős környezetszennyezéssel járt. Nyilvánvaló, hogy a rászorulókat kellett volna támogatni (például az olajfűtésről más fűtési módra áttérés segítségével), és megszüntetni a HTO árkedvezményét. A rendeletet azonban, mint említettük csak hosszú évek múlva módosították.

Még kirívóbb példa a múlt évi **vörösiszap katasztrófa**. Az egyik nagy környezetvédő szervezet már 2006-ban figyelmeztette a hatóságokat a potenciális veszélyre, de azok nem tartották indokoltnak a beavatkozást.

Számos olyan – elsősorban lakosság-közeli – szolgáltatást nyújtanak a civil szervezetek, amelyet az állam jóval nagyobb költséggel és – közvetlen lakossági kapcsolat híján – kisebb hatékonysággal tudna csak elvégezni. Ahogy a szülők, nagyszülők utódaikért és háztartásuk működtetéséért végzett munkáját sem számítják ki, sokan arra sem gondolnak, hogy a nemzetgazdasági teljesítmény, a GDP hány százalékát termelik meg a hatékonyan és nem kis részben anyagi ellenszolgáltatás nélkül végzett munkájukkal a civil szervezetek. Pedig a felmérések szerint ezek a szervezetek állítják elő a GDP 4-5 százalékát.

A Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata 1997 óta fűzi egybe a lakossági tanácsadással (is) foglalkozó zöld szervezeteket. Az elmúlt években húszra bővült a tagirodák száma, így az ország minden részében elérhetőek. A Hálózat célja, hogy továbbképzésekkel, rendszeres tapasztalatcserével, adatbázis fejlesztésekkel, az internetes tanácsadás bővítésével azonos színvonalúvá fejlessze a környezetvédő civil szervezetek tanácsadó irodáinak tevékenységét a lakosság, a média, esetenként a gazdálkodó szervezetek és az önkormányzatok tájékoztatása, a környezeti ügyek eredményes megoldása érdekében.

A környezeti problémák csökkentését segíti a megfelelő tájékoztatás, a szemléletformálás és az aktív részvétel. Az EU tagországok által elfogadott, majd törvénybe iktatott Aarhusi Egyezmény alapján képessé kell tenni az érintetteket a környezeti ügyekben való részvételre, tehát folyamatosan javítani kell az információhoz jutás lehetőségeit. A Hálózat tevékenysége során közfeladatot lát el, melyről a törvény felhatalmazása alapján állami szervnek, illetőleg helyi önkormányzatnak kell gondoskodni. A Hálózat, a belső minőségbiztosítási rendszerének fejlesztésével, egységes színvonalú szolgáltatásra törekszik, ezért folyamatosan ellenőrzi a tanácsadó irodák munkáját.

A Hálózatban résztvevő szervezetek a következő tevékenységeket végzik:

- környezetvédelmi tanácsadó irodák fenntartása,
- a nyilvánosság tárgyilagos tájékoztatása,
- egységes ügyfélregisztráció és szakmai adatbázis kialakítása, folyamatos frissítése,
- kiadványok, tematikus füzetek, szórólapok megjelentetése,
- rendezvények (előadások, fórumok, sajtótájékoztatók, kiállítások stb.) szervezése,
- az irodák alkalmazottainak folyamatos képzése,
- együttműködés hazai és nemzetközi szervezetekkel, kapcsolatok kiépítése és ápolása.

Az elmúlt években a Hálózat fenntartásához és a környezeti tanácsadó irodák működéséhez szükséges pályázati források folyamatosan apadtak. Egy ideig a környezetvédő szervezetek még csökkentett nyitvatartási időben, illetve – munkabér hiányában – önkéntesen működtetik a tanácsadó hálózatot. Források nélkül azonban a tanácsadó szolgáltatás, az évek során felhalmozott tapasztalat, kapcsolati rendszer hamarosan megszűnik. Ezzel növekszik az elkerülhető természetrombolások, környezeti problémák, esetenként komoly egészségügyi illetve anyagi következményekkel járó szennyeződések kialakulásának veszélye.

www.kothalo.hu

A szervezetek szakértői részt vesznek különféle műhelybeszélgetéseken, konferenciákon, legtöbbször meghívott előadóként vagy felkért hozzászólóként. Ezáltal nemcsak az új eredményekről való szakmai tájékozódásra van lehetőségük, de közelebb kerülnek az egyes ágazatok gondolkodásmódjához, szempontjaihoz is. Folyamatosan figyelik a tervezett jogszabályokat, a központi és helyi kormányzat határozattervezeteit. Ezek egy részét hivatalból meg is küldik a szervezeteknek, társadalmi egyeztetésre, véleményezésre. A rendszerváltás óta törvény kötelezi a jogalkotót, hogy a jogszabályok, koncepciók tervezeteit elfogadás előtt szakmai és társadalmi egyeztetésre bocsássák. Ez a véleményezés, viták, kerekasztal beszélgetéseken való részvétel a szervezetek munkatársainak jelentős idejét lefoglalja. „Természetesen” a civil szervezetek szakértői nem kapnak ellenszolgáltatást a véleményezések elkészítéséért (és a vélemény előzetes egyeztetéséért a zöld szervezetek között). Így ülnek egy asztalnál a viták során a közigazgatás fizetett hivatalnokaival, a tudományos műhelyek, tervezőirodák stb. megbízás alapján dolgozó szakértőivel. A lakossági kapcsolatok és a külföldi szervezetektől kapott információk is segítenek abban, hogy a szervezetek tanulmányai, ajánlásai ne „elefántcsonttoronyban” készüljenek, hanem a felvetett problémát egyszerre több oldalról és több szakma szemszögéből tekintsék át. Ugyancsak kompetenciájuk elismerésének tekinthető, hogy több társadalmi, szakmai, illetve a kormányzat által létrehozott testületben is jelen vannak. Ilyenek például az Országos Környezetvédelmi Tanács, az uniós fejlesztési forrásokat ellenőrző Monitoring Bizottságok, az Országos Területfejlesztési Tanács és mások. A képviselők legitimitását garantálja, hogy minden évben az 500-800 zöld szervezetet képviselő Országos Találkozóon szavazással választják meg a környezet- és természetvédő szervezetek képviselőit a különböző testületekbe.

Miben segíthetnek a civil szervezetek szakemberei a közigazgatásnak?

A **közigazgatás kapacitáshiányát** enyhítik – Közérdekű tájékoztatást folytatnak országos lefedettséggel (KÖT Hálózat), számos iskolai oktatási projektet, nyári tábort stb. szerveznek; Segítenek a **demokratikus döntéshozatalban** – a lakosságot a részvételre képesítik, tájékoztatják, fórumokat szerveznek a véleményezésekhez; Segítenek válaszokat adni a globális és helyi kihívásokra a **nemzetközi gyakorlatok, jó példák** bemutatásával, bevezetésük szorgalmazásával (szmogriadó, hőségriadó); Segítenek kiszélesíteni a közigazgatás **szektorális szemléletét** (amely az EU-ban is hasonlóan működik). A **fenntartható fejlődés** csak a gazdasági, társadalmi és környezeti érdekek együttes és körültekintő figyelembevételével valósítható meg.

Elfordulunk Európától?

A civil szervezetekben dolgozókat nem a magas fizetések vagy a kényelmes munkavégzés vonzza (ezekben általában nem is részesülnek), hanem a környezetért, az emberekért való

tenni akarás, valamint a jó hangulatú munkahely és a sokszínű tevékenység. Az ilyen, szilárd értékrend követését lehetővé tevő tevékenység egyre többeket vonz.

Sajnos az utóbbi hónapok tendenciái alapján félok, hogy megszakad a civil szervezetek működésének két évtizede tartó kedvező folyamata. Kétségtelenül nagy gondot jelent az eladósodottság és az elhúzódó válság a költségvetésnek. Azonban nem szabadna rövid távú fiskális egyensúly kedvéért ellehetetleníteni a civil szervezeteket.

Nyugat-Európában az állam és a helyi önkormányzatok egyaránt támogatják a civil szervezeteket. Ez a támogatás ott jóval nagyobb mértékű, mint Magyarországon: míg nálunk az állami-önkormányzati támogatás aránya mintegy 40 százalékos a civil szervezetek bevételeiben, addig ez Európa nyugati felén átlagosan 60 százalékos. Még az Egyesült Államokban is 30 százalék körüli ez az arány, pedig ott egyrészt sokkal nagyobb magánvagyonok halmozódtak fel, amiből jóval könnyebb ilyen jellegű támogatást nyújtani, másrészt pedig az elmúlt évszázadok során kialakult az adományozás kultúrája

Reméljük, hogy a kormány még időben felismeri, hogy a fűnyíróelv alapján tervezett megszorítások, a civil szervezetek működési forrásainak megvonása felbecsülhetetlen károkat okozhat az élet szinte minden területén, a közbiztonságtól kezdve a környezetvédelemig. Emellett annak is fennáll a veszélye, hogy további diplomások kerülnek az utcára, miközben fontos társadalmi feladatok ellátatlanokká válnak. E tevékenységek megszűnésével a „megtakarítás” összegénél összehasonlíthatatlanul nagyobb hiányok keletkezhetnek.

Budapest, 2011. november 3.

Ha hallgattak volna a civil szervezetekre...

Nem fenyegetné pénzügyi csőd a Fővárosi Önkormányzatot.

Civil szervezetek már 1997-ben kimutatták, hogy a 4-es metró sokkal többet fog kerülni, mint amennyit hivatalosan előre jeleztek...

Kisiklott villamos, menet közben kettétört busz Budapest belvárosában

A civil szervezeteknek köszönhető

Erzsébetvárosban megmenekült az építészeti, kulturális örökség nagy része.

Börtönbe került a polgármester – a civil szervezetek tették meg a büntetőfeljelentést az ingatlanpanamák miatt.

Magyarország nemzetközi kapcsolatainak javítása

Négy földrésről érkeztek résztvevők egy magyar civil szervezet által rendezett közlekedési konferenciára (Városháza, Budapest)

A Zöld Költségvetési Reform konferenciára szintén négy kontinensről jöttek el az Andrássy Egyetemre

A civil szervezeteknek köszönhető

Magyarország nemzetközi elismertségének növelése

Egy magyar civil szervezet képviselőjét is meghívták előadni Kopenhágába egy olyan környezetgazdaságtani konferenciára, amelyen az EU éghajlatvédelmi biztosa tartotta a megnyitó előadást.

Génmódosítás-mentes Magyarország

2009-ben az Európai Bizottság ránk akarta kényszeríteni a MON810-es génmódosított kukoricát (feloldatni a magyar moratóriumot)

- A Bizottság javaslatát csak 2/3-os, minősített többséggel lehetett volna leszavazni.
- Európai civil szervezetekkel összefogva, közösen lobbiztunk a tagállamoknál, hogy támogassák hazánk génmódosítás-mentességét.
- Végül, a 27-ből 22 tagállam mellettünk szavazott, így fennmaradhatott a génmódosított kukorica termesztési tilalma!

Mára a Vidékfejlesztési Minisztérium mindent megtesz azért, hogy Magyarország mentes maradjon a génmódosított termékektől.

Ne hagyjuk mindezt eltűnni!

**A Nemzeti Civil Alapprogram
forrásainak alakulása
(milliárd forint)**

